

ADOLPH. FRID. TRENDLELENBURGIO

REGI A CONSILIIS IN REB. PVBL. ICTO ANTECESS. PRIM.
H. T. PRORECTORE ACADEMIAE

MODERANTE

DE

S C T O C L A V D I A N O

AB

TACIT. ANNAL. XII. 53.

PAVCA DISPVVTAT

ANDREAS GVILIELMVS CRAMERVVS

HAFNIENSIS

A. D. XIII. APRIL. A. O. R. CCCCCCLXXXII

KILIAE HOLSATORVM

LITTERIS MICH. FRIDER. BARTSCHII ACAD. TYPOGR.

t. Rom. B.

1360, 2. lat. Taritus. vol. 2.

P A T R I O P T I M O

IOANNI ANDREAE CRAMERO

A C A D E M I A E K I L O N I E N S I S P R O C A N C E L L A R I O

H O C

Q V I D Q V I D E S T

P I E

D. D. D.

F I L I V S O B S E Q V E N T I S S I M V S

A V C T O R.

Senatusconsulti Claudiani, quod a CLAVDIO Imperatore,
ad cuius orationem factum est, non a PALLANTE,
eiusdem repertore, ut quidam perperam putarunt, nomen
traxit ^(a), praeter iuris conditores, in primis meminit TAC-
ITVS ^(b). De cuius quidem verbis cum admodum inter-
se pugnantes sint doctorum virorum sententiae, ea, vti
hodie vulgo leguntur, hic adscribere & curatius confide-
rare non pigebit. Sunt autem haec: *Inter quae refertur ad
patres de poena feminarum, quae scruis coniungerentur: statut-
turque, ut ignaro domino ad id prolapsae, in servitude; si
consensisset, pro libertate haberentur.* Ita fere divi-
naverat olim RHENANVS, cui conjecturae, a LIPSIО e
Codice Farnesiano confirmatae, fauere optimos libros,
testes sunt locupletissimi IAC. GRONOVIVS & ER-
NESTI ^(c). Quae ubi primum proposita esset lectio, sta-
tim invenit & inter Jurisconsultos, qui eam reciperent
vniceque veram esse, agmine veluti factio, iurarent, in-
ter quos iam nominibus suis suspiciendos deprehendi-

A 3

mus

(a) Vid. LIPSIUS ad TACIT.
Annal. XII, ss. & EVEF. OTTO,
ad §. i. L. de success. sublat.

(b) TACITVS d. l.
(c) Ad laudatum TACITI lo-
cum,

mus IAC. CVIACIVM (d), PETR. FABRVM (e), ANTON. SCHVLTINGIVM (f), EVER. OTTONEM (g) & nuperime IO. DAN. RITTERVM (h). Sed, vt fieri afolet, nec defuerunt, qui hanc lectionem, tanquam adulterinam omnique ratione destitutam e possessione sua deiicerent, contra vero beneficio quasi praetoris in integrum restituerent & e tenebris reuocarent antiquam illam dudum explosam & paene obliteratam, quae huius est tenoris:
statuiturque, ut ignaro domino ad id protapsae inservit utem consensissent, & qui nati essent pro libertatis haberentur. Ex horum numero sunt, non minoris famae & eruditionis viri, IAC. GOTHOFREDVS (i), PAGAN. GAVDENTIVS (k), VINCENT. GRAVINA (l), PETRVS BVRGIVS (m) & in primis GEORG. ARNALDVS (n), cuius quidem doctissimi Jurisconsulti hac de re obseruationes cum legerem, ingenii acumine & mira eruditionis copia captus, non dubitauit in sententiam eius transfire. Postea vero sedato fervore, vbi diuersa sentientes euoluere dabatur, tum quidem quasi inter duas acies constitutus, incertus cuius me tiro castris iungarem, hac illac enim parte

*Attollunt capita & sublimi vertice nutant,
diu anceps haesi, &*

Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem;

tandem

(d) Observatt. XXI, 16.

(e) Semestr. I, 25. quae tamen inspici enai facultas non data est.

(f) ad PAVLLI Sentent. L. II, cit. 21, §. 1.

(g) in Comment. ad d. §. 1. I. de success. sublat.

(h) ad HEINECCI Hist. Iur. §. CCXVII.

(i) ad L. i. C. Tb. ad SCrum Claud. (IV. 9.)

(k) Iurid. Exposit, Lib. I. cap. ii. apud OTTON. in Thes. Tom. III.

(l) Orig. Iur. Civ. Lib. III. cap. 31.

(m) Elector. cap. 8. in OTTON. Thes. T. I.

(n) Coniectur. Lib. I. c. 20.

tandem omnibus, pro iuuenilis ingenii viribus, rite penitatis, recta me incessurum credidi via, si numeris Cuiacianis nomen darem. Id quibus argumentis factum sit, nunc breuiter atque ea modestia exponam, quae iuuenem decet, bene conscient, praeter hanc se nihil habere, quo cum tantae doctrinae & acuminis Viro, qualis Amplissimus est ARNALDVS, certare possit. Hunc autem unum, in dubiis, quae animum versant, propo-nendis, nominare iuvabit, tum quod, quae in aliis dis-persa iacent, argumenta in unum collecta habeat, tum quod & noua adiecerit & omnia praeclari ingenii dotibus auxerit, multoque maiorem vim atque efficaciam iisdem addiderit. Ut autem, qui mihi scrupuli in elegantissima eiusdem disputatione haeserint, iusto ordine enumerem, non incongruum esse putavi, eandem, quam ille praeiuit, viam presso pede sequi, ita quidem, ut primum de lectione Liphiana, deinde vero de antiqua, quae illam praecessit, dispiciam.

Principio autem de primo Senatusconsulti membro, non est, quod multis agam. Nec enim unquam dubium fuit, mulieres, inuito domino, seruili amore debacchatas libertate priuatas fuisse. TACITVS quidem dixit: *ignaro*, quod de initio rei intelligendum esse recte monuit SCHVL-TINGIVS^(e). Non aliter autem in seruitutem redigi poterant, nisi post triuam denunciationem, excepto easu si mulier ingenua se sciens seruo municipum^(p) aut actori seu procuratori^(q) coniunxisset, tunc enim etiam citra denunciationem ancilla fiebat. Neque vero adsentendum videtur

(e) ad PAVL. Sent. d. I.
(p) PAVLLVS d. I. §. 14.

(q) arg. L. q. C. Th. d. ubi vi-dens GOTKOFREDVM.

videtur magno CVIACIO, PAGAN. GAVDENTIO, aliis (r), qui trinam denunciationem a sciente tantum, non ab ignaro exigi contendunt, argumenta repetentes ex silentio Imperatorum Constantini & Valentiniani (s). Hos enim obiter tantum retulisse poenam, atque ideo, non quidem tanquam superuacaneum tacuisse denunciationis ritum verisimilis est doctissimi ARNALDI coniectura (t). Verior forte cui videri poterat GOTHOFREDI opinio, coniunctis per d. L. 5 & 6 denunciationem ea tempestate non amplius exspectatam fuisse, quamvis laudatus ARNALDVS noster hanc quoque sententiam reiiciendam putarit. Perfecta ita coram septem testibus ciuibus Romanis, nam & hoc requirebatur, certe posteriori tempore, quo actus legitimus euaderet (u), tria denunciatione, seu admonitione legitima (x), patronus rem, ut erat, ad Praefectum urbis, vel, si in prouincia agebatur, ad praesidem deferebat (y), a quo ipsi adiudicata, &, ut ait Imperator (z), ad natalium decoctionem coacta, una cum capite omnia sua bona in eum transferebat (a). Sed sufficiat, haec breuiter

rele-

(r) Praeter eos, quos nominaui & SALINERIVM add. TACITI locum, quos excitat ARNALDVS, eidem sententiae fauere video P. TABRVM in notis adspersis CVIACII Paratitlis ad L. un. C. de SCro Claud. toll.

(s) in L. 1 & 5. C. Tb. d. t.

(t) Idem tamen iam olim suboluerat SCHVITINGJO ubi supra.

(u) THEOPHIL. in Paraphras. d. §. 1. I. de success. sublat. & interpres L. 2. C. Tb. d. t.

(x) Secundum L. 10. C. Tb. de murileg. (X. 20.)

(y) PAVLLVS quidem §. 17. mentionat tantum Praefectis, sed excidit verba: Praefecti aut Praesidis, non sine ratione suspicatur SCHVITINGIVS ad h. I. THEOPHILVS certe generaliter, Εμφανεις, inquit, εποιουν τας παραγγελιας επι του αρχιτος, quod paullo liberalius videt CVERTIVS: proferebam denuntiationes mens apud Praetorem aut Praesidem.

(z) L. 3. C. Tb. ad SCro. Claud.

(a) §. 1. I. de success. sublat. ibique THEOPHIL. in Paraphras.

relegisse. Longior quidem in enarrandis his esse poteram.
Sed sexcenties dicta repetere, quid iuuat?

His igitur praemissis ad alterum senatusconsulti membrum progredimur, in quo de poena feminae, consentiente, vel certe non obnunciant domino, seruili amore aestuantis exponitur. **CVIACIVM** scilicet supra iam monuimus censere mulierem hoc modo sese prostatentem libertam factam esse. **ARNALDVM** autem negare. Hic vero qua ratione innixus negauerit iam videamus, paucis subiuncturi, quid nobis hac in re dubii haereat.

Est vero argumenti illius, quo nescio an reperiri potuisset vel subtilius, vel speciosius ullum, haec fere praeципua vis: *Verum esse non posse, eam, quae consentiente domino seruo esus sese coniunxerat, seruam libertam fieri, quia obdamnum, quod domini percipiebant, dum servorum opera, mulierularum moribus inservientium, carere debebant, tam severo in istas mulieres animaduertendum Senatus censuerat: volenti autem non fieri iniuriam, adeoque ipsum sibi dominum, qui consensum praebuerat, hoc imputare debere.* Dignum sane argumentum ingenio & doctrina summorum **GOTTHOFREDI & ARNALDI** in iure nostro nominum! Sed cum nec ab optimo quoque errare sit alienum, illi quoque, artifices quamlibet in arte sua plane egregii,

Huic uni forsan potuere occumbere culpae,
certe dubitationi, non plane a veri specie alienae, locum concedere. Ea enim a remotissimo inde tempore fuit Romanorum in tuendis bonis mulierum moribus cura, ea sollicitudo & paene anxietas in conseruanda pudicitia, ut omnino viderentur imis animi recessibus infixum habuisse, sapientissimum illud Philosophi effatum, quod

honestatem aut solam expetendam, aut certe omni pondere gra-
uiorem habendam, quam reliqua omnia, praecipit (b). Ipse
enim Romulus iam edixisse perhibetur (c), ne quis pae-
sente femina turpe quid loqueretur, & ut a vini haustu-
se abstinerent mulieres (d), ne in dedecus aliquod prolaheren-
tur, quia proximus a Libero Patre intemperantiae gradus ad
inconcessam Venerem esse consuevit (e). Eandem quoque sen-
tentiam reliquis deinceps regibus sedisse perulgatum est.
Nec vero reipublicae liberae tempestate, quanquam laxio-
res in dies fieri consuevissent mulierularum mores, ali-
ter sensisse optimos quosque, tot veterum instituta &
leges testantur. Quin sub ipsis adeo imperatoribus, licet
fere communis virorum pariter ac mulierum videretur
vox haec lenonis Plautini:

Nimio id quod pudet facilius fertur, quam illud quod
piget (f);

hic tamen honestatis sensus adeo non penitus exoleuit,
 vt potius ipsis illorum animis insideret, quorum curae
 summa rei concredita erat, verumque ipsa re deprehen-
 deretur, eos, qui sibi ipsis foedissima quaeque condonabant
 facinora, eadem in aliis ferre nequioisse. Ipsum quidem
AVGUSTVM, vtut non omni labore carentem, quippe qui
 cum Maecenatis vxore rem habuisse dicitur, scimus Le-
 gem Julianam de adulteriis tulisse. Neque vero hac lege
 solummodo zelotypiae maritorum prospexit, sed pudi-
 citiae omnino, dum supra quoque ex eadem acerrime
 vindicari constituerit (g). **CLAUDIVM** etiam nostrum,

quan-

(b) CICERO *de Offic. L. III. cap. 8.*

(e) VALER. MAXIM. *L. II. cap. I.*

(c) a PLVTARCHO in *vita Romuli p. m. 20.*

(f) PLAVTVS *Pseudol. l. 3, 47.*

(d) PLINIVS *in n. n. L. XIV. cap. 13.*

(g) §. 4. *I. de iudicis publ. Vid.*

10. GVII. HOFFMANN *aa Leg. Iul. de adulz. cap. IV. §. II. & latius di-*

quanquam, vt ait TRANQVILLVS, in cognoscendo & de-
cernendo mira varietate animi esset (^b), mulieribusque admo-
dum deditus, reperimus tamen seuerissime & cum in-
dignatione adeo in libidinosos animadvententem (ⁱ). Qui-
bus omnibus probe consideratis, nescio, an dicendum sit,
eundem hoc Senatusconsulto pudori sexus cauere voluisse,
ne quae deinceps mulieres turpissimo seruitiorum amo-
ri se dederent. Et quamuis dominis quidem in eiusmo-
di feminarum liberarum seruiles amplexus consentientibus
non fiat iniuria, nihilo tamen minus has iisdem non sine
ratione libertas addixisse videtur Senatus. Paucos enim
fuisse, qui sponte consentirent, veri admodum est si-
mile, multo autem plures, qui aut consuetudine, aut alio
quocunque necessitudinis genere mulieri isti eiusue
cognatis iuncti, non auderent obnunciare, quamuis vel
maxime reprobarent seruilem istum abiectumque amo-
rem, quique adeo necessitate quodammodo coacti, dam-
num in seruis inuiti paterentur. Quodsi igitur dicendum
quod res est, videtur certe coniectura illa de qua supra
retulimus, licet elegantissima sit, atque ingeniosissima,
non tamen tantum valere, vt alii palmam praeripiatis,
quae aequae minimum bene, ne dicam melius, consi-
lio reliquarum legum & omnino veterum Romanorum in-
genio conuenit. Quicquid sit, iudicium esto penes
doctiores. Sed ne cui forte iniuriosus videar obtrecta-
tor, silentio praeterire nefas duco, quae ad firmandam
stabiendiisque sententiam suam ab auctore doctissimo
in medium proferuntur argumenta. Is igitur, *Senatum,*

B 2

inquit

sputantem de LL. antiquis ad con-
servandam castitatem c. I. §. 2 seqq.

(b) SVETON. in Claud. cap. 15.

(i) IDEM ibid.

inquit eo, quem diximus loco, tantum dominis consuluisse, neautquam dedecus muliebre vindicasse, manifestum inde est, quod mulier quaecunque impune proprio seruo concubuerit. Contra quae ita disputata putaret forsan quis, hoc ideo factum esse, quod ipsa sibi obnunciare non poterat. Verum haec dubitatio parum habet, quo se commendet. Nam legislator, quo minus alia poena harum mulierum amores, quasi septo aliquo, circumdaret inque eas animadverteret, quis, quae, erat qui prohiberet? Mihi alia haerent, quae ancipitem relinquunt animum. Dixit quidem doctissimus ARNALDVS, mulieres has, quae se propriis iunixerunt servis, nulla affici poena. Vnde vero hoc constat? Multa enim silentur a priscis scriptoribus, in primis historicis, quibus sat est, vel summa legum capita in transcurso indicasse leuiterque strinxisse, quae tamen constituta & in usum deducta fui esse nemo ignorat. CONSTANTINVM certe scimus grauissime ad populum ita scripsisse: *Si qua cum seruo (intellige suo, quod & additum in Codice Iustinianeo legimus) occulte rem habere detegitur, capitali sententia subiugetur, tradendo ignibus verberone* (k). "At haec, dicet quis, CONSTANTINI sunt, ideoque hoc ipsum CLAVDII oratione iam constitutum vix videri potest, quum si fuerat, opus non fuisset, noua CONSTANTINI Imperatoris sanctione." Sed nouum non est, eadem rem variis Imperatorum edictis & Senatusconsultis ordinatam esse. Ita quod in Senatusconsulto Velleiano accidisse notum est (l), idem etiam in hoc ipso arguento euenit. Nam quod hac CLAVDII oratione

(k) L. un. C. Tb. de mulieribus quae se servis propriis iunixerunt (IX. 9.)
L. un. C. eod.

(l) L. 2. D. ad SC. Velleian.

tione constitutum erat de muliere libera serua facta, idem postea non tantum a VESPASIANO (^m), verum quoque ab ipso CONSTANTINO M. (ⁿ) & a VALENTINIANO adeo VALENTE & GRATIANO Imperatoribus (^o) repetitum est. Sicuti ergo ex his appareat, ex CONSTANTINI sanctione de libera muliere proprio seruo se iungente capite plectenda, minime confici, id ipsum antea Senatusconsulto Claudiano non fuisse constitutum, ita, si quid video, ex eo, quod certissime constat, CONSTANTINVM Imperatorem repetiisse & denuo sanxisse, quod isto Senatusconsulto de muliere libera alieni serui amore capta dispositum erat, non leuis oritur conjectura, alterum illud, quod CONSTANTINVS de muliere proprio seruo se miscente statuit, itidem & perinde, ac prius, CLAVDII oratione iam fuisse comprehensum, maxime cum in primo illo capite quoque nullam huius orationis mentionem fecerit, sed, quasi nouam conderet legem, loquutes sit. Ut ut se res habeat, nolo hanc meam qualemcumque coniecturam cuiquam peruvicaciter obtrudere, nec, sic cui displicuerit, multum repugnabo. Nam, ne reiecta quidem eadem, rem desperatam deferendamque putarim. Etenim si a veteribus ingenuae propriis sese seruis turpiter committentes nulla affectae sunt poena, ratio videtur in dominio potius esse, quam in neglectu legum quaerenda. Quodsi autem dominis, de quo dubitare non potest, propriis ancillis inhonesta libido abuti licebat, quare mirandum foret, leges parem etiam mulierum dominarum turpititudinem impune tulisse (^p).

B 3

Sed

(^m) SVETON. in Vespaf. cap. II.(^p) VID. HOFFMANN in Diss.

in L. I. C. Tb. aa SC. Claud.

quam d. xi, ad Leg. Iul. de adult.

(IV, 9.)

cap. IV. §. 3.

(ⁿ) L. 6. C. Tb. eod.

Sed haec valent de ancillis seruisque volentibus se turpi
 dominorum dominarumue libidini dare. Quid vero si re-
 pugnarent? Nuni domini dominaeue eos easue ad impudi-
 cum facinus in inuitos inuitasque adeo perpetran-
 dum compellere ius erat? Id impune sub paganis princi-
 pibus factum contendit inter alios Vir diuini plane ingenii
 & summae eruditionis GROTIUS (q), negat autem, nec
 de remotissimis adeo temporibus concedit elegantissimus
ARNALDVS (r). Inter tantos viros litem dirimere, quan-
 quam non sit mearum partium, tamen si dicendum foret,
 cuinam me addixerim, subtimidus responderem, me neu-
 tri me iungere malle & medium intercedentem, modo
 sustinere possem, erciscundi, miscellionisque personam in-
 duere. Nimirum prisco aeuo, cum reliqua omnia im-
 pune in seruos committere dominis permitteretur, cum-
 que nullis fere legum vinculis impediti in mancipia sua
 faeuire possent, hanc quoque comprimendi ea & ad Vene-
 rem furtiuam vi adigendi licentiam, iisdem fuisse credi-
 derim. Sub **ANTONINO** demum Pio, cum iam variis
 legibus dominorum faeuitia coercita esset, videtur haec
 prauitas seruos ad obscenitatem detrahendi sublata esse.
 Cuius quidem rei testis grauissimus est **VLPIANVS** Lib.
VIII de offic. Procons. (s) aperte scribens: *Si dominus in seruos
 saeuierit, vel ad impudicitiam turpemque violationem compellat:
 quae sint partes praefidis ex rescripto DIVI PI ad AELIVM
 MARCIANVM proconsulem Baeticae manifestabitur.* In
 his verbis GROTIUS agnoscit emblema **TRIBONIANI**,
 quamuis hac medicina non opus videatur, si tempora
 distin-

(q) In *Florum Sparione ad L. s. dominus 2. D. de his qui sui vel al. iur.* cap. 10, annexa Eiusdem Coniecturis.

(r) In *Dissert. de iure seruorum,* vel al. iur. (s) In *L. 2. §. 1. D. de his qui sui*

distinguuntur. Nec vero haec in mancipia lenitas, iustitiam potius dixeris, abhorret ab ingenio ANTONINI. Eundem enim scimus voluisse seruos, non nisi in ipso facinore deprehensos, necari (t). Sed haec *ως εν παροδω*. Nunc eo reuertor, unde disputatio egressa, reliqua iam ARNALDI argumenta propositurus.

Senatum igitur, pergit Noster, non cogitasse de honestate seminarum, patet porro ex his PAVLLI verbis^(u): *Si patrona seruo liberti sui se coniunxerit, etiam denunciatione conuentam ancillam fieri non placuit, & ex his (x): si mater seruo filii si iunxerit, non tollit Senatusconsultum Claudianum erubescendam matris etiam in re turpi reverentiam, exemplo eius, quae se seruo liberti sui coniunxerit (y).* At, si quid video, his ipsis in verbis Iurisconsultus clare ostendit causam cur ad utramque speciem non pertingat Senatusconsultum. Scilicet cum ab una parte honestati non esset consentaneus amor patronae, vel matris, ab altera contra, eidem honestati & reverentiae aduersaretur quam maxime, eam filii aut liberti seruam fieri, Romani putarunt illam hac vinci, ideoque impunem maluerunt esse feminam oestro illo percitam atque abreptam, quam naturalem στρογγυλαedi, aut debitam reverentiam minui. De pietate autem filiorum in matres, quominus hic fusius dicam, prohibet communis omnium populorum, qui paulum modo

Ponere duritiem corpore suumque rigorem,

hac

(t) L. 53. §. 3. D. de Legat. I. L. 96.
D. de V. S.

(u) Recept. Sent. II, 21. §. 13.

(x) Ibidem §. 16.

(y) De conjectura ARNALDI,
legentis: quae se suo seruoue liberti
coniunxerit, dicere supersedeo, cum
ipse eam non magni facere vi-
deatur.

hac in re consensus. Idem quoque de reuerentia libertorum dictum esto.

Restat denique, ut de ultimo, quod contra hanc honestatis aestimationem affertur, argumento paucis edisse-rainus. Id vero reperiri putant in eo, quod, cum Senatus censeret, libertam si ignorante patrono seruo se alieno coniunxerit, ancillam patroni effici (z), idem tamen in statu suo retineret illam, *quae serui patroni contubernium sequuta est, etiam post denunciationem* (a). Verum haic quoque obiectioni, quamvis elegantissimae, obiceum ponere Iure-consultus videtur hac adiecta ratione: *quia domum patroni videtur deserere noluisse*. Et constat sane, Romanos non tam rigidos fuisse pudicitiae libertinarum censores, quam quidem ingenuarum. Certe ante Legem Iuliam de mari-tandis ordinibus ita haesisse mentibus, persuadent haec HORATII:

*Tutior at quanto merx est in classi secunda
Libertinarum dico, Sallustius in quos
Non minus insanit, quam qui moechatur* (b).

Ex iis autem, quae supra attulimus de studio veterum pudicitiam & bonos mores inter ingenuas seruandi, si, idem quoque in hoc Senatusconsulto spectatum seruatumque esse, probatum dedissemus, de quo quidem suf-fragium ferre doctiorum est, non nihil forte ponderis adii-cerent verba CONSTANTINI dicentis, liberam mulie-rem amoris in seruos furore percussam, ideo in seruitu-tem detrudi, *quod immemor sit honestatis* (c). Sed nec hic

(z) PAULLVS loco supra allato
f. 7. dem ante istam legem scriptam
esse, non sine ratione suspicatur

(a) Verba sunt modo excitati
PAULLI f. 11. HOFFMAN laud. Diss. c. IV. f. 4.

(c) L. I. C. Th. ad SC. Claud.

(b) Lib. I. Satir. II, 46. quam qui. (IV, 9.)

hic silentio praetereunda sunt, quae ingeniosissime oggeruntur ab ARNALDO, videlicet, CONSTANTINVM MAGNVM non adeo ex rei natura & iuris principiis desumtam, atque orationem, quod illis Orientis Imperatoribus admodum familiare, rationem dedisse. Quod quidem saepissime factum esse nullus dubito, hic an idem sit statuendum discernere nolo, in contrariam partem forte non inepte vocaturus SVETONIVM, cui historico adeo de hac re referenti ille Orientis Imperatorum loquendi mos obiici non potest. Is autem, ubi de hac re sub VESPASIANO Imperatore Senatum decreuisse dicit, diserte id tribuit studio libidinis & luxuria inualescentis coercendae (d). Multo autem magis CVIACII sententia, cui quantum tribuendum existimem ante commemorauit, firmari videtur hisce PAVLLI (e): *Ad filiam ancillam vel libertam ex Senatusconsulto Claudiano effectam legitima matris intestatae haereditas pertinere non potest: quia neque serui, neque liberi matrem ciuilem habere intelliguntur.* IAC. quidem GOTHO-FREDVS (f), aliique nonnulli interpretum, haec verba non tam de muliere ipsa, quae se seruo alieno iunxit, capienda dicunt, quam de filia eiusdem. Quam quidem explicationem si recte intelligo, quaestio a Iurisconsulto proposita foret haec: an mulieris, quae consentiente domino cum eius seruo rem habuerat, intestatae hereditas, pertineret ad filiam ex isto concubitu libertam. IAC. autem CVIACIVS (g), quem sequitur PETR. BVRGIVS (h) & Noster, intelligenda haec censet, de mu-

C

liere,

(d) SVETON. *Vesp.* II.

(g) ad PAVLLI locum paulo

(e) Recept. Sent. L. IV. p. 17. ad SC.

ante commemoratum.

Orpbitian. X. p. 2.

(h) Vbi supra cum laudauimus.

(f) ad L. 1. C. Tb. d. 1.

liere, quae ex Senatusconsulto ancilla facta, postea autem manumissa & libertate donata est. Mihi quidem rectissime hunc locum interpretari videtur SCHVLTINGIVS de ea, quae seruili contubernio, non abnuente domino, polluta liberta facta est. Haec enim expositio omnium facillima est, nec duri quidquam continet. Binae vero priores longius repetitae sunt, & altera earum praeterea aliquid habet, quod, ni admodum fallor, non bene verborum proprietati conuenit. Quomodo enim dici potest serua eiusmodi manumissa, liberta facta ex Senatusconsulto, cum potius ex beneficio & voluntate domini talis euaserit?

Nec vero multum auctoritatis accederet partibus ARNALDI, si quis negare vellet, Senatum castitatis mulierum ullam habuisse rationem, exemplo earum, quae fiscalium seruorum contubernio coniunctae, nullum tamen ingenui status damnum sustinerent (ⁱ). Hanc enim lenitatem in feminas tribuendam edicto denum CONSTANTINI scimus, ex quo insuper constat, ius vetus multo durius fuisse & rigidius, quippe quod nullam nec ignorantiae veniam tribuerit, nec aetati. Atque hic hactenus quidem de lectione Lipsiana.

Ad alteram, antiquam dico, lectionem me conuersur, disquirendum erit, liberi ex muliere, quae cum seruo illegitimum inierat contubernium ideoque seruitutis iugum subierat, procreati, ex Senatusconsulto libertini sint, nec ne. Quam quidem disputationem quo rectius instituamus, non iniquum nobis sumfisse videmur locum, ad eas, quae de statu quaestiones iactantur, ordine eo, quem variae temporum vicissitudines praemonstrant, in vnum collectas, quasi in tabula aliqua depingendas. Statum

(ⁱ) L. 3. C. Tb. ad SC. Claud.

tum autem hic dicimus libertatis, cuius nempe is erat honor, ea vis atque auctoritas, vt, pendente lite prius de liberali causa cognosceretur, quam de crimine constitueretur (*k*). Ante omnia autem tenendum, generale hoc omnium temporum *ἀξιωμα* placuisse veteribus, eos, qui nascuntur, matrum conditionibus vti (*l*), vnde notissimum illud effatum: *partus sequitur ventrem*. Prisci porro iuris conditores tempus natuitatis spectabant, adeo, vt si libera conceperit, postea ancilla facta pariat, qui inde nascatur, seruus sit. Cuius quidem rei testis dignissimus est **CAIVS** (*w*) in Institutionibus, vbi, *Regula iuris*, inquit, *hoc continet, ut qui — — non de legitimo matrimonio concipiuntur, statum sumant eo tempore, quo nascuntur.* Mox autem haec res vehementer immutata est. Iam enim **HADRIANVS** hanc normam in nonnullis deferuit, veluti, in mulieris ad ultimum supplicium damnatae partu (*n*), alii autem deinceps maluerunt conceptionis tempus spectari (*o*), vel potius, libertatis fauore inducti, nullum certum & unicum tempus praestituerunt, sed partum liberum esse voluerunt, modo mater vel momento conceptionis, vel editionis, vel denique intermedio libera fuerit, hac additratione, *quod calamitas matris non debeat nocere ei, qui in ventre est* (*p*). Quibus quidem omnibus consideratis, nemini dubium esse potest, Senatusconsulti tempore liberos, quos mater ingenua conceperat, post in servitutem de-

C 2

lapſa

(*k*) *L. 1, 3, 4 & 6. C. de ordin. cognit.*(*l*) *L. 28. & ult, C. de liber. cauf.**L. 7. C. de R. V. VLPIANVS tit. 5.**§. 5. L. 24. D. de stat. hom.*(*m*) *Instit. L. 1. t. 4. §. 9. cui adde
VLPIAN. tit. 5. §. fin. & NERA-
TIYM in L. 9. D. ad municip.*(*n*) *L. 18. D. de stat. hom. Vid.
SCHVITING. ad CAIVM loco
memorato*(*o*) *L. 4. C. de poen.*(*p*) *MARCIANVS in L. 5. §. 2. D.
de stat. hom. pr, I. de ingen.*

lapsa ediderat, seruos fuisse. Atque huc spectare videntur verba CONSTANTINI, saepe iam laudata: *Si qua mulier suae sit immemor honestatis, libertatem amittat, atque eius filii serui sint domini, cuius se contubernio coniunxit (q).* ARNALDVS quidem legendum censet: *cuius serui se contubernio coniunxit, tum, quod contubernium seruum denotare non potet, tum, quod ex ipsius sententia nihilominus obscura maneret oratio.* Sed modo de priori in contrarium conueniat, posterior haec αμφιβολία adeo leuis est, ut nemini scrupulum iniicere posse videatur. A linguae autem latinae ingenio non abhorrere, contubernium pro seruo dici, exinde colligo, quod matrimonium non nunquam Veteres dixerint pro uxore. Apposite sane hanc in rem TACITVS (r), *matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare*, dixit. Neque HEINECCIVS (s), consumatissimus Iurisconsultus, dubitauit, huius ipsius loci auctoritate ductus, contubernii voci hanc, quamvis rariorem eam dicat, significationem tribuere. Sed vt e diuerticulo in viam redeamus, filios seruos fieri porro docet VALENTIANVS: *Si apud libidinosam mulierem plus valuit cupiditas, quam libertas, ancilla facta est, non bello, non praevio, sed connubio: ita, ut eius filii iugo seruitutis subiaceant (t).* Ut vero ad locum TACITI reuertamur, ARNALDI quidem nostri haec est sententia, verbis: *qui nati essent, non indicari liberos, postquam in seruitutem deducatur* mater, editos, sed iam antea natos, id quod ex eo fibi

(q) in L. i. C. Tb. ad SCium Cland. (IV, 9.)

(r) Annal. II, 13. ubi vide ERNESTIVM & quos ibi laudat GESNERVM & LIPSIUM.

(s) in BRISSONII de Verb. Signif. editione, voc. *Contubernium* n. 6.

(t) L. i. C. Tb. cod. (IV, 9.)

fibi persuadet, quod forma praeterita utatur **TACITVS.**
 Demus tandem hoc illi, ne obrectandi studio teneri nos
 aliquis existimet. Neque tamen vel sic omnem scrupu-
 lum ex animo nobis euulsum esse lubenter confitemur.
 Serui quidem esse non poterant, quia mater adhuc libera
 erat, aequae autem minus libertini, quoniam in seruitute
 nunquam fuerant. Libertini enim tantum habentur, qui
 ex iusta seruitute manumissi sunt^(u). **SALINERIO** autem,
 si **LIPSIO** querenti, quemadmodum libertus esse possit,
 qui seruus nunquam fuit? reponit, quo pacto mulier dici
 possit liberta, quae non seruierit? respondere nobis liceat
 cum magno **GRONOVIO** ^(x), haec non esse paria. Li-
 beros enim nil tale merentes, tam atrocem poenam subire,
 matrem vero nefarie pollutam impunem in statu suo serua-
 re, quis non crudele dicat, atque immanum? Quam vero
 iustius hoc, eam, quae in seruiles amplexus impudi-
 ca irruerat, vel saltem ingenuitate priuari. Vere enim
PLAVTVS:

*Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
 suopte culpam generi capiunt, genus ingenio improbant^(y).*

(u) *L. 6. D. de stat. hom.*

(x) *ad TACIT. Ann. XII. 53.*

(y) *Mercat. V, 4, 8. recepi au-*

tem coniecturam I. F. GRONOVII.

QVAESTIONES IVRIS,
ut amplior sit disputandi materia, adiectae.

I.

Per *Nov. CXI* non abrogatum est beneficium *praescriptio-*
bis C annorum ecclesiae Romanae concessum.

C 3

II.

II.

Cessio nominum iure Romano cessionarium tantum constituebat mandatarium in rem propriam, hodie vero dominium nominis in eundem transfert.

III.

Iudicia divisoria & hereditatis petitio sunt quidem actiones mixtae, quatenus id respicitur, ad quod petendum sunt comparatae, sed eo sensu mixtae actiones dici nequeunt, ut partim ex iure in rem, partim ex iure in personam instituantur, quum divisoria iudicia in personam tantum, hereditatis petitio in rem tantum sint.

IV.

Suorum & emancipatorum differentia per Nov. CXVIII non omnino sublata est.

V.

Qui nobilitatem germanicam gentilitiam in auitam & diplomaticam diuidunt, in dialecticorum principia impingere videntur.

VI.

Inter doctissimorum interpretum iuris patrii, quod in *Ordinatione iudicii provincialis reuisa P. IV. Tit. 5. §. 14. extr. constitutum est*, si electio, quae difficilis est, detur, malim in ampliantum, quam in restringentium partes transire, & matri tutrici alienationem bonorum immobilium haereditariorum, non *quatenus*, sed *quia* in fraudem liberorum ea tendit, denegatam esse statuere.

VII.

Qui vbi de doli gradu in delictis quaeritur, fines doli directi & indirecti, quos dicunt doctores, ita regundos censem, ut directo dolo agere dicant, qui malum

lum facinus perpetrare volunt, indirecto vero, qui quamvis nolint, possunt tamen perspicere malum actionis euentum, doli fines excedere videntur. Malim ita finire, ut in genere dicam, dolo non agere, nisi eum, qui vult malum, quod agendo efficit. Sed directi doli reus est, qui malum istud ita vult, ut propterea agat, indirecti vero, qui non hac mente agit, ut malum istud efficiat, attamen illud ex actione sua euenturum esse, aut euenire certe posse praeuidet & eatenus vult, quatenus illud agendo impedire nequit. Quare, qui indirecti doli reum se facit, is malum facinus non satis efficaciter noluisse dici potest. Est autem huius indirecti dolii gradus non unus.

AVCTORI ET DEFENSORI

HVIVS LIBELLI

ORNATISSIMO

S. P. D.

P R A E S E S.

*I*ucundiori quidem suauiorique mibi non poteras probare documenta;
 MI CRAMERE, quantum mea in TE auctoritas valeret, quam
 quod consili, cuius nuper, quum in paterna domo inter paucos fami-
 liares de abitu TVO in aliam Liffensem sermones conserrentur,
 ipso PATRE suadente, auctor TIBI eram, ut, qui per bina se-
 natoria me duce inter priuatos parietes disceptando ingenium cum in-
 signia laude frequentissime exercueris, nufsis patriis iam valedictus,
 me quoque comite ac moderatore ante publicam cathedram adscende-
 res, quum ad exterios Doctores abiros, adeo promptum TE executo-
 rem

rem praeberes. Neque vero TE fugere potest, quam TE serena
 fronte hilarique ore exceperim, quum paucos post dies me adires, ut
 notum mihi faceres, cogitare TE de libello academico disceptandi
 caussa conscribendo. Certe mihi est iucundissima dubitationis TVAE
 recordatio, victoriaeque, quam mihi concederes, quum fluctuantem
 inter pietatem, qua tam me auctorem sequi consueisti, quam quod PA-
 TRI OPTIMO gratum intelligeres omni studio efficere, & modestiam,
 qua, ne quid arrogantius, aut inuidiosius susciperes, extimescebas &
 verebaris, animum TVVM ad perficiendum consilium confirmarem,
 quod & TIBI honorificum, & PATRI iucundum, & mihi multis
 nominibus suauissimum & acceptissimum intelligebam. Sed testor TE,
 OPTIME CRAMERE, fueritne serenior frons, lactiorque vultus,
 quo & hodie TE excipiebam libellum proprio marte a TE conscrip-
 tum, iam typis excludendum, mihi offerentem, & illum TE praesente
 perlustrans, perpaucam delibam, pauciora adiiciebam, non nulla
 immutabam, leuiora quidem ea omnia, omniaque TE ipso probante
 ita correcta, ut, quae hic legantur, plane TVA sint & manserint. Sed
 & publice hoc fide boni viri proficeri mearum duxi esse partium, ni-
 bil esse in hoc libello, quod mecum dici possit, ne argumenti quidem
 electionem, sed haec omnia TE TIBI iure TVO vindicare. In
 laudibus TVIS non multus ero. Quid enim laudibus TE efferam,
 quem scio omnibus bonis hic loci ita probari, & ubique peruerteris
 ita probandum esse, ut laude mea qualicunque non indiges. Sed
 OPTIMO PATRI, quem Deus & amet & seruat, Patriaque non va-
 num me scio augurem futurum, si cum TE praedicem, quem olim
 aliquando PATER senectutis habebit solatium, patria decus, docto-
 resque, inter quos me esse, nunquam me poenitebit, habebunt dulce
 ornamentum. Vale igitur MICRAMERE, nec absentem me animo
 TVO excidere patiare. Iterum vale. Scribeb. Kiliae Holsat. in
 museolo a. d. VIII. Aprilis. A. O. R. cccclxxxii.

